

## **INGLIZ TILINI O'RGANISHDA MOTIVATSIYA: NEGA AYRIM O'QUVCHILAR DAVOM ETADI, BOSHQALARI ESA TASLIM BO'LADI?**

**Olimova Nargiza Rustamovna**

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

1-bosqich talabasi

### **Annotatsiya**

Ushbu maqolada ingliz tilini o'rganish jarayonida motivatsiyaning ahamiyati hamda uning o'quvchilarning ta'limdagi faolligi va davomiyligiga ta'siri yoritiladi. Til o'rganish jarayonida ichki va tashqi motivatsiyaning o'rne, o'quvchilarning maqsadlari, samarali o'rganish usullari va motivatsiyaning pasayishiga sabab bo'luvchi omillar tahlil qilinadi. Ayrim o'quvchilar qiyinchiliklarga qaramay, ingliz tilini o'rganishni davom ettirsa, boshqalari nima sababdan bu jarayonni to'xtatishi mumkinligi ko'rib chiqiladi. Maqolada musiqa tinglash, filmlar tomosha qilish, ingliz tilida suhbatlashish, guruhda ishlash va mustaqil ta'lim kabi usullarning o'quv jarayoniga ta'siri ham muhokama qilinadi. Shuningdek, aniq maqsad qo'yish, kichik yutuqlarni qadrlash va o'z rivojlanishini kuzatib borish motivatsiyani saqlab qolishga yordam berishi ta'kidlanadi. Maqola ingliz tilini o'rganuvchi yoshlar uchun motivatsiyani shakllantirish va uni uzoq muddat davomida saqlab qolishning ahamiyatini ko'rsatishga qaratilgan.

**Kalit so'zlar:** ingliz tili, motivatsiya, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, til o'rganish, o'quvchi, maqsad, mustaqil ta'lim, ta'lim jarayoni.

### **Kirish**

Bugungi globallashuv davrida ingliz tili xalqaro muloqot, ta'lim, ilm-fan va kasbiy rivojlanishning muhim vositalaridan biriga aylangan. Shu sababli ko'plab yoshlar ingliz tilini o'rganishga katta e'tibor bermoqda. Biroq tilni o'rganishni boshlash va uni uzoq vaqt davomida davom ettirish bir xil jarayon emas. Ayrim o'quvchilar katta qiziqish bilan ingliz tilini o'rganishni boshlaydi, ammo ma'lum vaqt o'tgach, qiyinchiliklar yoki natijaning sekin ko'rinishi sababli o'qishni to'xtatib qo'yadi. Boshqa o'quvchilar esa xatolar va qiyinchiliklarga qaramay, o'z maqsadlari sari harakat qilishda davom etadi.

Bunday farqlarning muhim sabablaridan biri motivatsiya bilan bog'liq. Motivatsiya insonni ma'lum bir maqsad sari harakat qilishga undaydigan ichki va tashqi omillar yig'indisidir. Ingliz tilini o'rganishda motivatsiya o'quvchining

darslarga munosabati, mustaqil shugʻullanishi, qiyinchiliklarga munosabati va oʻrganishni davom ettirishida muhim rol oʻynaydi.

### 1. Ingliz tilini oʻrganishda ichki motivatsiyaning ahamiyati

Ingliz tilini oʻrganishda motivatsiya oʻquvchining uzoq muddat davomida harakat qilishida muhim rol oʻynaydi. Motivatsiya faqat darsni boshlashga emas, balki qiyinchiliklarga duch kelganda oʻqishni davom ettirishga ham taʼsir qiladi. Ayniqsa, ichki motivatsiya, yaʼni tilni oʻrganish jarayonining oʻzidan zavq olish, oʻquvchining faol ishtirok etishiga yordam beradi.

Ryan va Deci tomonidan ishlab chiqilgan Self-Determination Theory nazariyasiga koʻra, insonning motivatsiyasini qoʻllab-quvvatlashda uchta asosiy ehtiyoj — autonomy (mustaqillik), competence (oʻzini qobiliyatli his qilish) va relatedness (boshqalar bilan bogʻliqlik) muhim hisoblanadi. Ingliz tilini oʻrganishda bu ehtiyojlar oʻquvchiga oʻz maqsadini tanlash, rivojlanishini koʻrish va boshqa insonlar bilan muloqot qilish imkonini beradi.

Masalan, oʻquvchi ingliz tilini faqat imtihondan yuqori ball olish uchun emas, balki kelajakda xorijda oʻqish, sayohat qilish yoki xalqaro muhitda ishlash uchun oʻrganayotganini tushunsa, uning maqsadi aniqroq boʻladi. Bunday shaxsiy maqsad oʻquvchini faqat oʻqituvchi nazorat qilayotgan paytda emas, balki mustaqil ravishda ham shugʻullanishga undashi mumkin.

Dörnyei va Ushioda ham til oʻrganish motivatsiyasi vaqt davomida oʻzgarib turishini taʼkidlaydi. Demak, motivatsiyani bir marta shakllantirishning oʻzi yetarli emas; uni muntazam ravishda qoʻllab-quvvatlash kerak. Oʻquvchining kichik yutuqlarini sezishi, masalan, ilgari tushunmagan videoni tushunishi yoki ingliz tilida erkinroq gapira boshlashi, oʻz qobiliyatiga boʻlgan ishonchini oshirishi mumkin. Shunday qilib, ichki motivatsiya oʻquvchini ingliz tilini faqat majburiyat sifatida emas, balki shaxsiy rivojlanish vositasi sifatida koʻrishga yordam beradi.

### 2. Samarali oʻrganish usullari motivatsiyani oshiradi

Motivatsiya faqat oʻquvchining ichki xohishiga bogʻliq emas. Oʻrganish jarayonining qanday tashkil etilgani ham motivatsiyaga taʼsir qilishi mumkin. Bir xil topshiriqlarni doimiy ravishda bajarish ayrim oʻquvchilar uchun zerikarli boʻlishi mumkin. Shu sababli turli xil va oʻquvchining qiziqishlariga mos usullardan foydalanish muhim.

Masalan, musiqa, filmlar, podkastlar va qisqa videolardan foydalanish ingliz tilini real kontekstda oʻrganish imkonini beradi. Bunday materiallar orqali oʻquvchi

faqat yangi soʻzlarni emas, balki ularning qanday vaziyatda ishlatilishini, talaffuzini va tabiiy nutqdagi qoʻllanishini ham oʻrganishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi filmni subtitrl bilan tomosha qilish yangi iboralarni kontekst orqali tushunishga yordam beradi.

Speaking mashgʻulotlari ham alohida ahamiyatga ega. Guruhda ingliz tilida suhbatlashish oʻquvchiga oʻz bilimlarini amalda qoʻllash imkonini beradi. Bundan tashqari, kommunikativ faoliyat oʻquvchining tilni faqat grammatik qoidalar toʻplami sifatida emas, balki muloqot vositasi sifatida tushunishiga yordam beradi.

Til oʻrganish boʻyicha tadqiqotlarda ham faol ishtirok va muntazam mashq muhimligi koʻrsatiladi. Oʻquvchi yangi bilimni faqat oʻqib yoki eshitib qolmasdan, uni qayta ishlatganda bilim yanada mustahkamlanadi. Shu sababli yangi vocabulary oʻrganilgandan keyin undan gaplarda foydalanish, speakingda qoʻllash yoki qisqa matn yozish foydali boʻlishi mumkin.

Bundan tashqari, oʻquvchining oʻziga mos usulni topishi motivatsiyani kuchaytiradi. Kimdir vizual materiallar orqali, boshqasi esa suhbat yoki audio materiallar orqali yaxshiroq oʻrganishi mumkin. Shuning uchun barcha oʻquvchilarga bir xil metodni qoʻllash oʻrniga turli faoliyatlarni taklif qilish samaraliroq boʻlishi mumkin.

Demak, samarali oʻrganish usullari nafaqat bilimni oshiradi, balki oʻquv jarayonini qiziqarli va mazmunli qilib, motivatsiyaning davom etishiga yordam beradi.

### 3. Nega ayrim oʻquvchilar taslim boʻladi?

Ingliz tilini oʻrganishni boshlash oson boʻlishi mumkin, ammo uni uzoq vaqt davom ettirish koʻproq sabr va muntazamlilikni talab qiladi. Oʻquvchilar motivatsiyasining pasayishiga bir nechta omillar sabab boʻlishi mumkin.

Birinchi sabab — tez natija kutish. Til oʻrganish bosqichma-bosqich rivojlanadigan jarayon boʻlgani uchun qisqa vaqt ichida barcha koʻnikmalarni mukammal egallash qiyin. Agar oʻquvchi bir necha oy ichida oʻzini fluent deb his qilmasa, u oʻz harakatlari yetarli emas deb oʻylashi mumkin. Aslida esa til rivojlanishi koʻpincha asta-sekin sodir boʻladi.

Ikkinchi sabab — oʻzini boshqalar bilan solishtirish. Bir guruhdagi oʻquvchilarning bilim darajasi, tajribasi va oʻrganish tezligi turlicha boʻlishi mumkin. Bir oʻquvchining yuqori natijasini boshqa oʻquvchining natijasi bilan toʻgʻridan-toʻgʻri taqqoslash uning

o'ziga bo'lgan ishonchiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Shuning uchun o'quvchi o'zining bugungi natijasini avvalgi natijasi bilan solishtirishi maqsadga muvofiq.

Uchinchi omil — xato qilishdan qo'rqish. Ayniqsa, speakingda o'quvchilar grammatik xatolar yoki noto'g'ri talaffuz sababli gapirishdan qochishi mumkin. Bu esa amaliyot imkoniyatlarini kamaytiradi. Til o'rganishda xatolar tabiiy jarayon bo'lib, ular o'quvchiga qaysi jihat ustida ishlash kerakligini ko'rsatishi mumkin.

To'rtinchi sabab — maqsadning noaniqligi. “Men ingliz tilini o'rganishim kerak” degan fikr o'quvchini uzoq vaqt davomida rag'batlantirmasligi mumkin. Buning o'rniga “IELTSdan ma'lum natijaga erishish”, “xorijiy universitetga hujjat topshirish” yoki “ingliz tilida erkin suhbatlashish” kabi aniq maqsadlar o'quvchiga yo'nalish beradi.

Shuningdek, haddan tashqari bosim ham motivatsiyani kamaytirishi mumkin. O'quvchi faqat natijaga e'tibor berib, o'rganish jarayonining o'zini unutib qo'ysa, til o'rganish majburiyatdek tuyulishi mumkin. Shu sababli real maqsadlar, muntazam mashq va kichik yutuqlarni qadrlash muhim.

#### 4. Motivatsiyani qanday saqlab qolish mumkin?

Motivatsiyani saqlab qolish uchun o'quvchi o'z ta'lim jarayonini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Buning uchun katta maqsadni kichik bosqichlarga ajratish samarali usullardan biri hisoblanadi. Masalan, “ingliz tilini mukammal o'rganish” kabi juda katta maqsad o'rniga har kuni yangi vocabulary o'rganish, haftasiga bir necha marta speaking qilish yoki ma'lum miqdorda inglizcha material o'qish kabi vazifalarni belgilash mumkin.

Kichik maqsadlarning yana bir afzalligi — o'quvchi o'z rivojlanishini aniq ko'ra oladi. Masalan, o'quvchi bir oy davomida o'rgangan yangi so'zlarini qayta ko'rib chiqsa yoki oldingi speaking yozuvlari bilan hozirgi nutqini solishtirsa, rivojlanishidagi farqni sezishi mumkin. Bu esa competence, ya'ni o'z qobiliyatiga bo'lgan ishonchni kuchaytirishi mumkin.

Motivatsiyani saqlashda self-reflection, ya'ni o'z faoliyatini tahlil qilish ham foydali. O'quvchi vaqti-vaqti bilan “Men nimani yaxshi o'rgandim?”, “Qaysi ko'nikmam hali zaif?” va “Keyingi haftada nimani yaxshilashim kerak?” kabi savollarga javob berishi mumkin. Bunday yondashuv o'quvchini passiv tinglovchidan faol o'rganuvchiga aylantiradi.

Shuningdek, ingliz tilini real hayotdagi qiziqishlar bilan bog'lash motivatsiyani saqlashga yordam beradi. Masalan, musiqa yoqtiradigan o'quvchi ingliz tilidagi qo'shiqlar orqali vocabulary o'rganishi, filmlarga qiziqadigan o'quvchi inglizcha filmlar tomosha qilishi yoki sayohatni yaxshi ko'radigan o'quvchi ingliz tilida sayohatga oid materiallarni o'rganishi mumkin.

O'qituvchining qo'llab-quvvatlashi ham muhim. O'qituvchi faqat xatolarni ko'rsatish bilan cheklanib qolmasdan, o'quvchining rivojlanishini ham ta'kidlasa, o'quvchi o'z mehnatining natijasini ko'rishini mumkin. Ayniqsa, konstruktiv feedback o'quvchiga nimani yaxshilash kerakligini tushunishga yordam beradi.

Shunday qilib, motivatsiyani saqlab qolish birgina usulga emas, balki aniq maqsadlar, muntazam mashq, o'z-o'zini tahlil qilish, qiziqishlardan foydalanish va qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhitining birgalikdagi ta'siriga bog'liq.

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o'rganishda motivatsiya o'quvchining muvaffaqiyatiga ta'sir qiladigan muhim omillardan biridir. Ayniqsa, ichki motivatsiya, aniq maqsad qo'yish va o'quvchiga mos keladigan samarali usullardan foydalanish til o'rganish jarayonini davom ettirishga yordam beradi.

Ba'zi o'quvchilarning ingliz tilini o'rganishni tashlab qo'yishiga tez natija kutish, o'zini boshqalar bilan solishtirish, xato qilishdan qo'rqish yoki o'ziga mos bo'lmagan o'rganish usullaridan foydalanish sabab bo'lishi mumkin. Shuning uchun o'quvchilarning individual qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olish muhimdir.

Musiqa tinglash, filmlar tomosha qilish, ingliz tilida suhbatlashish va guruhda mashq qilish kabi usullar o'quv jarayonini qiziqarliroq qilib, o'quvchining mustaqilligi va motivatsiyasini oshirishi mumkin. Eng muhimi, o'quvchi ingliz tilini nima uchun o'rganayotganini anglab yetishi va o'z maqsadiga mos ravishda harakat qilishi kerak.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Dörnyei, Z., & Ushioda, E. Teaching and Researching Motivation. Pearson Education.
2. Dörnyei, Z., & Hadfield, J. Motivating Learning. Longman.